

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

1/20
50.-
Bartholin)

Om Portræter af Thomas Bartholin.

Thomas Bartholin som Digter.

Af

Otto Andrup,
mag. art.

Særtryk af Ugeskrift for Læger Nr. 42, 1916.

MALERI AF UENDT KUNSTNER (FREDERIKSBORG SLOT).

J. Bartholomæus

Om Portræter af Thomas Bartholin.

Af Otto Andrup, mag. art.

Det vilde være en Uretfærdighed ud fra Danmarks nuværende relative Mangel paa historiske Portræter at drage den Slutning, at Interesse for Portrætkunst og Værn af Forfædres Kontrafejer har været ringere her i Norden end andetsteds. Vi har tværtimod, gennem hele 17. Aarh. f. Eks., haft en Række dygtige Kunstnere, som fandt rigeligt Arbejde ved at forevige deres Samtids større og mindre Koryfæer, og paa et Tidspunkt, hvor den Art Samlinger endnu var sjældne i Europa, lod Kongerne deres Slotte smykke med Portræter af de berømteste af Undersaaterne, for at Eftertiden kunde se, hvilke mærkelige Mænd Landet havde fostret. At disse Samlinger ikke altid blev et »Pantheon«, maa forklæres ud fra Dattidens Vanskelighed ved at skelne mellem det fremragende og det kuriøse; en *Tycho Brahe* og en *Thomas Bartholin* kom let til at hænge ved Siden af »Skolemesteren med den store Næse« eller »Drengen med de tre Farver Haar«.

Naar man alligevel nu saa ofte maa søge forgæves efter Portræter af berømte Landsmænd, saa ligger Grunden dertil i den Omstændighed, at Danmarks Slotte og Herregaarde i saa rigt Maal har været hjem søgte af alt fortærende Brande. Det er kun et Tilfælde, som har reddet for Nutiden det eneste eksisterende, samtidige Maleri af Thomas Bartholin; de andre Malerier er sikkert gaaet til Grunde, da Bartholins Gaard Hagedstedgaard gik op i Luer. Dette Billede har paa sin Plads i Kunstkamret i København været i Fare, da Christiansborg Slot blev ødelagt af Ild 1794, og da det senere bragtes til Frederiksborg Slot, skyldtes det kun en lykkelig Skæbne, at det blev et af de faa Portræter, der reddedes ud af Luerne, da dette Slot i 1859 ogsaa blev Ildens Offer.

Kun dette ene Maleri af den berømte Mand findes nu i Danmark; men af talrige Stik foran i Thomas Bartholins Bøger ved vi, at han oftere har været Model for sin Samtids Malere.

Et Forfatterportræt foran i en Bog har faaet et noget odiøst Præg, siden »Boileau« i »L'art poétique« ender anden Sang med Spot over den Forfatter, som »se fait graver au devant du recueil couronné de lauriers, par la main de Nanteuil«. Et, andetsteds gengivet Brev fra Bartholin viser dog, at det ikke var ham, men Forlæggeren, der ønskede disse Billeder. For en Forfatter, hvis Bøger i saa høj Grad var Genstand for Eftertryk som Bartholins, maatte

Fig. 1.

Fig. 2.

det desuden være en ret farlig Ære at faa sit Billede gengivet; og saa Eftertrykkene mødte nemlig frem med Forfatterens Portræt, og ved disse stadige Kopieringer efter Kopier udvaskedes Portrætets Ejendommeligheder, og nye Billeder, som kun lidet lignede Originalen, kom i Omløb; man maa derfor anvende megen Kritik overfor den Art Portrætter, selv om de tilsyneladende bærer dygtige Kobberstikkeres Signatur.

Denne Undersøgelse har derfor hovedsagelig til Opgave at bringe Klarhed over de talrige Portrætets Kilde og første Fremkomst.

Det ældste Billede af Bartholin er fra Aar 1644, altsaa fra hans 28. Aar (Figur 1, omtalt nærmere nedenfor som Nr. 1a). Det viser en ung Mand, meget værdig og lærd udseende, med et fyldigt Ansigt; han er klædt i en elegant Dragt.

Dets Oprindelse sættes almindeligvis i Forbindelse med andet Oplag af den reviderede Anatomie (Leyden 1645), (se Strunk: Katalog over Portrætter No. 165); det er dog opstaaet andetsteds og paa en for Bartholin mere smigrende Maade. Allerede under Studieaarene i Padua var hans Ry grundfæstet; saa kendt var han, at han nød den Ære at blive Medlem af Akademiet »Gli incogniti«. Det var den fornemme og interesserede Venetianer Giovanni Francesco Lore-dano (1606—61), af en Slægt, der gav Venedig flere Doger, som i Trediverne havde stiftet dette Sel-

Fig. 3.

skab af Italiens kendteste Lærde og Kunstnere. I 1647 udkom en Række Biografier med Portrætter af Akademiets Medlemmer (»Le glorie degli incogniti o vero gli hvomini illvstri dell' accademia de' signori incogniti de Venetia«). Deri findes et Portræt, en Levnet-skildring, holdt i Superlativer, og en Bogliste vedrørende *Thomas Bartholin*; og Æren bliver ikke mindre derved, at *Bartholin* omtrent er den eneste Udlænding, som er medtaget. Portrættet skyldes Kobberstikkeren *Giovanni Giorgi* i Venedig; Verset derunder er skrevet af hin danske Læge *Johannes Rhodius* (1587—1659), som tilbragte sit Liv i Padua som Privatmand og i Beskedenhed endog afslog et Professorat i denne Lærdommens berømte Stad. Efter dette Stik er saa Portrættet til Leydnerudgaven fra 1645 og til den franske Oversættelse: »Institutions anatomiques, traduites par A. du Prat« (Paris 1647) udførte (se nedenfor No. 1b).

Naar Billedet fra den i 1647 udkomne Bog anføres som Kilde til Billedet i Bogen fra 1645, kan dette synes urimeligt. Men vi bliver nødt til at antage, at Leydnerstikkeren maa have arbejdet efter et Prøvetryk fra *Giorgi*; thi ikke alene er *Giorgis* Stik det ene-

ste signerede, og ogsaa *Johs. Rhodes* Vers peger hen paa Norditalien, men dels opholdt *Th. Bartholin* sig netop omkring de Aar i Italien, specielt i Padua, dels ligner de andre Stik i »Le Glorie« i høj Grad i Stilen dette Portræt.¹⁾

Det næste Portræt af *Bartholin* er fra 1651 og er udført af den danske Hofmaler *Karel van Mander* (død 1670). Denne berømte Kunstner var selv ikke saa lidt af en Videnskabsmand. Samtiden roser hans udmærkede Kendskab til Anatomien og i hans Raritetskammer omtales Billeder »som efter Anatomi-Kunsten brugeligt er«. Det er muligvis de saaledes omtalte Figurer, som Kobberstikkeren *Albert Haelwegh* har skullet udgive, da han 1653 fik sin Løn hos Kongen forbedret i en slig Anledning (Sjæll. Registre, B. 23, fol.: 337 9 Marts 1653. Meddelelse fra *Læge Carøe*).

Karel van Mander var saaledes en Mand, som under de smaa Forhold i Datidens København ikke kunde staa *Bartholin* fjernt. Hans Billede er da ogsaa det mest karakterfulde af Portræterne. Vi ser en elegant paaklædt Mand med et Ansigt, som tyder paa Villie-styrke og Fasthed, men er blottet for Arrogance, om end ikke for Selvbevidsthed. Iblandt de hundrede danske Portrætter fra denne Tid er dette Ansigt mærkeligt ved sin kølige, værdige Ro.

Maleriet er nu forsvundet, men det er saa ofte gengivet, at det er dette Billede, som i Folks Bevidsthed er blevet det typiske Portræt af *Thomas Bartholin*.

Det ældste og bedste Kobberstik derefter (Figur 2) er udført af den berømte hollandske Kobberstikker *Jonas Suiderhoef* (1600—69); det fandt sin Anvendelse første Gang i »Anatomia reformata« (Leyden 1651), men Pladen anvendtes senere hyppigt i mer eller mindre opstukket Tilstand (nedenfor omtalt som No. 2a). En Kopi af dette Stik forekommer i Træsnit af Xylograf *H. P. Hansen*; det findes tit i Særtryk, men dets oprindelige Plads var i *P. Hansen's* Litteraturhistorie (se nedenfor under No. 2b).

Allerede medens Kunstneren endnu levede, var hans Stik Genstand for nærgaaende Plagiater. Da saaledes en Oversættelse af *Bartholins* anatomiske Historier udkom paa Hollandsk i Dordrecht 1657, blev ogsaa den pyntet med et Forfatterportræt. Det bærer ganske vist *van Manders* og *Suiderhoefs* Navn, men er langt plumpere gjort og røber sig tydeligt som en Kopi, tegnet ned paa Kobberpladen efter Originalstikket, derved, at det vender den modsatte Vej, altsaa til Højre. Ogsaa denne Plade fandt rigelig Anvendelse (omtalt nedenfor under No. 2d) og blev Kilde til Stikket med den store Oval-Indramning — nedenfor No. 2e — og til det derefter udførte, meningsløse, lille Billede — No. 2f —, hvor alle de oprindelige Ansigtstræk er ændrede og ukendelige; det gengives her som Figur Nr. 3, dels som et typisk Exempel paa, hvorledes Kopieringer kan

¹⁾ Denne Antagelse om Stikkets Oprindelse er senere bevist derved, at *Rhode's* Vers er optrykt i *Th. Bartholini: Carmina* (Hafn. 1669) S. 131, med den Tilføjelse, at det er indskaaret i en Kobberplade i Padua 1643 (!) og i Leyden 1645.

forvanske et Ansigt, dels fordi dette Billede, pudsigt nok, har foranlediget, at *Bartholin* i vor Tid er bleven beskyldt for Umaadeholdenhed i Drik.

Alle de hidtil omtalte Stik af Type 2 holdes sammen ved fælles Alderangivelse (35) og Aarstal (1651). Typen er dog langt mere udbredt.

Da ogsaa Anatomien skulde udkomme i Dordrecht i hollandsk Oversættelse (1656), tog man dertil som Forfatterportræt en Kopi af *Suiderhoevs* Stik; men for at gøre det nye Stik mere moderne, ændrede man Aars-tallet 1651 til 1656, men lod roligt den gamle Aldersangivelse 35 Aar staa uforandret, — se nedenfor No. 2c.

Lige saa frit har en anden Kobberstikker følt sig overfor sin Opgave, nemlig den, som udførte Titelbladet til »*Spicilegia bina ex vasis lymphaticis*» (Amsterdam 1661). Han har kopieret *Suiderhoevs* Stik for Hovedets Vedkommende, men har af fri Fantasi tegnet Resten af Figuren til (Figur 4), — det er nedenfor omtalt som No. 2g; dets Værdi tør derfor snarere kaldes kulturhistorisk, end portræthistorisk. — I et andet Efterstik er *Bartholin* ogsaa anbragt i usædvanlige Omgivelser, nemlig paa Titelbladet til *Casseri* Anatomische Taflen (1656), hvor han sammen med andre kendte Anatomer sidder om et Anatomibord (se nedenfor under Nr. 2o).

Van Manders Maleri har ogsaa været Grundlaget for den følgende Gruppe Stik med Aars-tallet 1655, hvis den da ikke, hvad adskilligt tyder paa, blot maa reduceres til at være Kopier efter *Suiderhoevs* Stik. Det ældste og bedste af dem er udført af *Jacob van Meurs* fra Amsterdam og det regnes for hans bedste Værk (Figur No. 5). Karakteristisk baade for Udlandets ringe Kendskab til vore Forhold og for *Thomas Bartholins* Berømmelse er det, at *Bartholin* i Kunsthåndbøger forveksles med *Tycho Brahe* (Bryan, Dictionary, III, S. 330a).

Aldersangivelsen 39 og Aars-tallet 1655 viser, at Billedet er stukket til Haagerudgaven af Anatomien fra dette Aar, — se nedenfor No. 2l.

Fig. 4.

Ogsaa *Jacob van Meurs* Blad havde den Skæbne at blive efterstukket med fuldstændigt Kunstnernavn; Anatomien fra Leyden og Rotterdam 1669 har en saadan Kopi — No. 2m; — ogsaa i mindre Format er det efterlignet — No. 2n —, men rigtignok med ringe Duelighed.

For endnu en Gruppe Stik har *van Manders* Maleri været Kilde,

THOMAS BARTHOLINVS, CASP. FIL. D.
MED. ET ANATOM. IN ACADEM. HAFNIENSI
PROFESS. REGIUS. Etatis 39. A° 1635.

Carl. van Manders
pinxit.

Jacob van Meurs
sculpsit.

Fig. 5.

og da det bedste af disse er udført i København af *Albert Haelwegh* (død 1673), tør man vel antage, at det er udført direkte efter Maleriet, og at det har lignet *Bartholin* (Figur 6). Det er udført som Titelblad til »*Historiarum anatomicarum rariorum centuria I—II*« (København 1654) — nedenfor No. 2h. Naturligvis delte dette Titelblad Skæbne med alle de andre Portrætter; to Gange blev det samme Aar efterstukket, baade til *Amsterdammerudgaven* (nedenfor No. 2i) og til *Haagerudgaven* No. 2k).

En ny Portrættype viser derimod Titelkobberet til »*Cista medica Hafniensis*« (1662) — Fig. No. 7. Over *Bartholins* Ansigt er der nu kommet noget bestemt og myndigt; Portrætets Fremtræden omgivet af Laurbærgrene og dominerende en Række Smaaportrætter af de andre Læger virker ganske pretentiøst og er ikke uden Interesse, set paa Baggrund af disse Aars literære Kampe. Bladet er stukket af *Haelwegh*, men Portrætets lille Format og den Omstændighed, at det som Regel er daarligt trykt, forringer dets historiske Værdi meget — nedenfor er de beskrevet som No. 3.

Fornøjeligere er det følgende Titelkobber, som ogsaa repræsenterer en ny Type (Fig. No. 8). Det er udført til »*Vasa lactea et lymphatica*« (1670), og hele Allegorien viser tydeligt hen til Titlen. Kobberstikkeren var *Johann Philipp Thelott*, en Augsburgers Guldsmed, som undertiden angives at have boet i København.

Den Danske Historie Online
Denne Stregkodes Bibliotek

Fig. 6.

Fig. 7.

ovennevnte Bog udkom. Bladet er nedenfor beskrevet som No. 4a. Tyske Kunstnerleksika (Nägler: Allg. Künstler-Lexikon Bd. 18, S. 304) omtaler et Stik af *Bartholin* efter et Maleri af *Karel van Mander* og signeret *J. P. Thelott* sc. Hafniae; men det skyldes vistnok en Forveksling med ovennevnte Stik; det har i hvert Fald ikke været til at opdrive nu. — Portrætet fra »*Vasa lactea*« har dannet Grundlaget for et senere Stik med Fødsels- og Dødsaar og tysk Tekst — nedenfor omtalt som No. 4b.

Medens alle Stikkene under Typerne 2, 3 og 4 staar hverandre nær og ikke viser større Forandring i *Bartholins* Udseende, saa kan man af den følgende Type se, at Aarene, de huslige Sorger og de literære Kampe ikke sporløst gik hen over hans Hoved. Typen støtter sig paa et nu forsvundet Maleri fra *Bartholins* ældre Dage, Ansigtet er noget furet og stærkt markeret, Udtrykket fast og myndigt; Portrætet lader tydeligt den feterede Videnskabsmands Selvsikkerhed skinne igennem. Det er ikke *Karel van Mander* som har været Mester derfor, men det er udført af *Henrik Ditmar* fra Hamborg (død 1677), som omkring 1670 havde opnaaet at blive Modemaler her i Landet, hovedsagelig paa *Abraham Wuchters* Bekostning.

Da *Bartholin* atter havde omarbejdet Anatomien, denne faste Grundvold for hans Ry i den lærde Verden, og »*Anatome quartum renovata*« i Aaret 1673 skulde udkomme, maatte den naturligvis prydes med et nyt Billede af Forfatteren. Det blev da overdraget Kobberstikkeren *Gonsales Appelman*, som i de Aar levede i Leyden, men senere slog sig ned i Köln, at udføre et Stik efter *Ditmars* Billede. Stikket — Fig. 9 — bærer Aldersangivelsen 56 og Aarstallet 1671 og er omtalt under No. 5a.

Lige saa lidt som de øvrige Stik undgik dette Portræt Plagiattryk. I Frankrig havde *Bartholins* Bog slaaet an; nu eftertryktes Bogen i Lyon 1677 med et Portræt, en Kopi, udført af *P. Pinchard*, et Medlem af den kendte Kunstnerfamilie — (nedenfor No. 5b).

Til samme Type hører et Stik, signeret *H. I. Schollenberger*, der var en Nürnbergerstikker fra sidste Trediedel af Aarhundredet, — se No. 5c —, og endelig et lille Stik, vendt til den modsatte Side — No. 5d —; ogsaa det har været signeret; men Navnetrækket er udslebet; maaske har der blot staaet *Appelmann*.

Titelkobberet til »*Anatome quartum renovata*« viser en Anatomiscene. Højt paa Væggen over Lærere og Disciple ses et laurbæromkranset Mandshoved; det er ganske løst tegnet og kan have nogen Lighed med *Bartholin*, maaske er det en Hyldest til Forfatteren fra hans Forlægger.

Endnu staar den sidste Type tilbage — Titelbillede —, repræsenteret ved Maleriet — se nedenfor No. 6. Efter Kostumet er det det yngste Billede af ham, der maa være malet omkring 1675. Det er endnu ikke den affældige Mand som fremstilles; men Ansigtet er afmagret, Næsen er bleven stor og hængende, Munden er fast og bestemt lukket og den fremskudte Underlæbe giver Ansigtet et noget overlegent og næsten hovmodigt Præg; men mest karakteriseres *Th. Bartholin*

Fig. 8.

Fig. 9.

atter her ved Øjenpartiet; vi genfinder det kølige og rolige, verdensmandsmæssige Forskerblik. Som han staar her foran sin Reol med Bøgerne og Manuskripterne, bladende i en Foliant og ligesom ved Afslutningen af en Forklaring for sine Elever, er Portrætet, trods det, at dets kunstneriske Værd ikke er særlig betydelig, et mærkeligt Vidnesbyrd om den Mand, der for dansk Videnskab og Forskning i det 17. Aarhundrede betød mere end nogen anden, og som ogsaa var sig sit Værd bevidst.

Portrætet gaar undertiden for at være Forbillede for *Appelman's* Stik (No. 5a); men det er en Fejltagelse; blot et Blik paa Kravens Form viser Forskellen. Maleriet er vel endog næppe en Original af *Ditmar*, dertil er Omgivelser, Farver, Karnation for grovt udført. Man maa nærmest anse det for en samtidig Kopi. Allerede 1690 fandtes det hængende paa Kunstkammeret (*B. Liisberg*: Kunstkammeret pag. 140a); dets Skæbne er ovenfor omtalt; nu findes det atter paa Frederiksborg Slot. Efter det er der i 18. Aarhundredes Slutning taget en Kopi, som nu findes paa Gaunø (No. 5b). Kunstkammerbilledet er oftere gengivet; der findes et Litografi derefter, udført hos Bærentzen i København (No. 5c). Bedst er det gengivet i et Fototypi foran i *V. Maar's* Udgave af »*Vasa lymphatica*« 1916. Efter Maleriet har en nu ukendt Kunstner udført et Relief i Brystbillede, hvoraf et Fotografi findes i den hos Prof. *Maar* værende Samling af Lægeportræter.

Intet er vanskeligere end at danne sig en retfærdig Mening om et Menneskes Karakter paa Grundlag af Breve eller Fortællinger fra Samtiden; saa mange Ord og Vendinger er Klicheer, som gjorde et andet Indtryk paa Samtiden end paa os. Ogsaa i Portrætet findes der megen Opstilling og falsk Pose, men ofte giver dog Billederne dybt Kendskab til og Forstaaelse af Fortidens Personligheder. Portræterne af *Thomas Bartholin* lader os ane noget af den Kraft og Myndighed, som gjorde ham til den herskende ved Universitetet. Og hans Ry har overlevet ham. Da Dyrkelsen af Forfædrenes Minde i Slutningen af 18. Aarh. gav sig Udslag i, at der rejstes Mindestøtter i Parker og Haver, blev *Bartholin'*erne ikke glemt. I Jægerspris Park staar den Dag i Dag et Monument — Fig. 10 efter en samtidig Tegning — med Æskulapstaven og med en Pergamentrulle; det er rejst som et evigt Minde over Lægen og Læreren *Thomas Bartholin* og over hans Søn og Navne.

Fortegnelse over Billederne.

Nr. 1 a. Kobberstik, Brystbillede tilhøjre. Langt Haar, skilt i Midten. Overskæg og Fipskæg. Stor, blød Krave med Kniplingstunger. Mørk Dragt med mange Smaaknapper foran; den staar delvis aaben, saa Linnedet poser ud. Vide, opsplittede Ærmer. — Billedet er indfattet i en Oval med Masker og Løvværk foroven og forned. Paa Rammen staar: D. Thomas Bartholinus, paa et derom slynget Skriftbaand: Aetat. XXIIIX — A° MDCXLIV. — Casp. F. — T. Finck. Nep.

Under Billedet er en Kartouche med Akantusløv og Inskriptionen:

Emicat hoc vultu, quæ condita pectore Virtus
Et patris et claro nomine crescit aui.

Jo. Rhod.

Nederst paa Skriftbaandet staar: *Jo. Georg. fecit.*

Højde 14,7 cm., Bredde 9,5 cm. — Omtales ikke hos *Strunk*; her gengivet som Fig. 1.

Billedet har været Illustration i »Le glorie degli incogniti« (Venetia 1647) p. 408.

Nr. 1 b. Kobberstik. Kopi efter foregaaende, men uden Kunstnersignaturen: *Jo. Georg.*; desuden kendelig fra foregaaende derved, at Partiet under Næsen paa Masken under Portrætet er skraveret vandret.

Højde 14,5 cm., Bredde 9,5 cm. *Strunk* Nr. 165.

Billedet har været anbragt i *C. Bartholin: Institutiones anatomicae* (Leyden 1645, 8vo) paa Titelkobberets Bagside, og i »Institutions anatomiques de *G. Barholin*, traductes par *A. du Prat*« (Paris 1647, 4to) paa Bagsiden af det trykte Titelblad.

Nr. 2 a. Kobberstik. Brystbillede tilvenstre. Langt Haar, skilt i Midten; lille Kalot i Nakken. Studset, let opstrøget Overskæg; Fipskæg. Lille Linkrave, som kun tidels naar sammen foran; Snor med Kvaster. Mørk Dragt med 12 Smaaknapper; Kappe om højre Skulder, ned over Ryggen og frem under venstre Arm. Grunden er kvadreret; foran Ansigtet findes dog kun vandrette Linjer

Underskriften lyder: Thomas Bartholinus, Casp. fil. D. med. et anatom. in academ. Hafniensi profess. regius. Ætatis 35 A° 1651 *Carl. van Mander pinxit. Jonas Suiderhoef sculpsit.*

Højde 12,3 cm., Bredde 9,4 cm. *Strunk* 166. Her Fig. 2.

Billedet findes anvendt i »Anatomia reformata« (Leyden 1651) paa Bagsiden af det trykte Titelblad, og i daarligere Tryk, eftersom Pladen slides, i den hollandske Oversættelse af Anatomien ved *Thomas Staffard* (Leyden 1653), ligeledes bagpaa det trykte Titelblad, og i »Historiarum anatomicarum centuria I—II« (Haag 1654) foran Side 1. Desuden let forandret — Linjerne i Panden f. Eks. blot punkterede, hvad der maaske dog kun skyldes Bortslidning af de andre Linjer — i anden Udgave af den hollandske Oversættelse af Anatomien (Haag 1658) foran Side 1, og i *Anatomia reformata* (Haag 1660 og 1663), ligeledes foran Side 1.

Nr. 2 b. Træsnit. Kopi efter foregaaende; signeret i Ærmet *H. P. Hansen.*

Højde 12,1 cm., Bredde 9,2 cm.

Billedet forekommer ofte i Særtryk; men dets oprindelige Plads var som Illustration i *P. Hansen's* »Ill. dansk Litteraturhistorie« (1902), Bd. I, pag. 402.

Nr. 2 c. Kobberstik. Kopi efter Nr. 2 a, men vendt tilhøjre. Bunden er kun vandret skraveret. Underskrifter og Signaturer som paa Nr. 2 a, dog saaledes, at *van* er med stort *V*. Endvidere er Aarstallet 1655 rettet til 1656, medens Aldersangivelsen 35 er uforandret.

Højde 12,3 cm., Bredde 8,8 cm. Ikke hos *Strunk*, men omtalt hos *Gosch: Danmarks zoologiske Literatur*, Bd. III, S. 20.

Billedet er anvendt i den hollandske Oversættelse af *Anatomia reformata* (Dordrecht 1656) paa Bagsiden af Titelbladet.

Nr. 2 d. Kobberstik. Kopi efter Nr. 2 a. men saaledes, at det er vendt og altsaa har Ansigtet mod højre. Underskrift og Signatur bibeholdt, *v*'et i *van Manders* Navn er dog skrevet med stort *V*. Kalotten er borttaget, og Grunden er overalt ligeligt kvadreret.

Højde 12,3 cm., Bredde 8,8 cm. Ikke hos *Strunk*.

Billedet findes anvendt i »Twee hondert Getal van *Thomas Bartholyns*« (Dordrecht 1657) foran Side 1, i »*Anatomia reformata*« (Haag 1666), lige-

ledes foran Side 1 (*Gosch* S. 19, Nr. 5 og S. 44, Nr. 2 har fejlagtig Angivelse) og sammesteds i »Anatomia reformata« (Amsterdam 1669).

Nr. 2 e. Kobberstik. Kopi efter 2 a, men vendt tilhøjre, uden Kalot. Grunden er hovedsagelig vandret skraveret. Forneden en Balustrade. Billedet er anbragt i en Oval, hvorpaa læses: Thomas Bartholinus Casp. Fil. D. med. et anatom. in acad. Hafniensis. Profess. Regius Æt. 35 A° 1651. Under Stikranden staar:

Seraphicus Thomas, et Bartholus ipse Galenus
Hippocrates, vivunt rursus in hocce uiro.

K * 3.

Højde 12 cm., Brede 10 cm. *Strunk* 167.

Billedets Boganvendelse ukendt; men formentlig er det udført til *Clem. Ammon* og *Th. de Bry's* »Bibliotheca calcographica« (Heidelberg); det har været umuligt at efterse, da Bogen ikke findes her i Byen.

Nr. 2 f. Kobberstik. Formentlig Kopi efter 2 e, vendt tilvenstre, men Kopien misforstaaet og plump. — Anbragt i Oval, langs hvis øverste Kant læses: Thomas Bartholinus Gasp. Fil. D. Med. et anat. in Acad. Hafni. pro: Indenfor Ovalen: Æta 35 A° 1651.

Højde 5,6 cm., Brede 4,7 cm. Ikke omtalt hos *Strunk*. Her Fig. 3. Billedets Boganvendelse ubekendt.

Nr. 2 g. Kobberstik. Kopi efter Nr. 2 a for Hovedets Vedkommende, men Stikeren har tilføjet den hele Figur. *Thomas Bartholin* afbildes siddende ved et Bord og skrivende. Ingen Kalot. Han er iført Sloprok med splittet Ærme, afskaaret ved Albuen, Snorebesætning, Underarme med Manchet. Venstre Haand støtter Hovedet. Egetræs stol. Bordtæppe med Frynser, derpaa Bøger og Blækhuis. Paa Bordtæppet er Titlen trykt. Forneden i Kartouche Forlæggeradressen.

Højde 21,4 cm., Brede 6,2 cm. Ikke hos *Strunk*. Her Fig. 4.

Anvendt som Titelkobber til »Spicilegia bina ex vasis lymphaticis« (Amsterdam 1661).

Nr. 2 h. Kobberstik. Formentlig efter *Carl von Manders* Maleri (jfr. Nr. 2 a), men forneden afskaaret kort under Kraven. Anbragt i Tværoval med en pergamentagtig Kartouche forneden, hvorpaa staar: *T. Bartholin* (Punkt foroven efter T-stregen og n'et ender i en Krølle opefter). — Anbragt foroven i Indramningen af et Titelblad, hvor de andre Sider dannes af et Dødningshoved, af hvis Øjenhuler Aks og Blomster opstiger. Stikket angives udført af *Alb. Haelwegh*.

Højde 2,7 cm., Brede 3,6 cm. Hele Bladet: Højde 13,3 cm., Brede 7,2 cm. *Strunk* Nr. 168. Her Fig. 5.

Billedet er anvendt som Titelkobber til »Historiarum anatomicarum centuria I—II« (København 1654) og som Titelkobber i *Seeger's* tyske Oversættelse deraf (Frankfurt a/M 1657).

Nr. 2 i. Kobberstik. Kopi efter 2 h. Ansigtet mindre udarbejdet og Brynene skarpere fremhævede; i Underskriften er T'et uden Punkt og n'et ender i vandret Streg. Den øvrige Indfatning er lidt ændret.

Højde 13,8 cm., Brede 7,7 cm. Ikke hos *Strunk*.

Billedet er anvendt som Titelkobber i Amsterdammerudgaven af »Historiam anatomicarum o. s. v.« (1654).

Nr. 2 k Kobberstik. Kopi efter Nr. 2 h, som det ret nøje følger. I Underskriften er T'et forneden som et trykt Bogstav.

Højde 13,3 cm., Brede 7 cm. Ikke hos *Strunk*.

Billedet er anvendt som Titelkobber i Haagerudgaven af »Historiarum etc.« (1654).

Nr. 2 l. Kobberstik. Efter *Carl van Manders* Maleri, eller maaske snarere efter *Suiderhoef's* Stik (Nr. 2 a). Ligner meget Nr. 2 a, men Knapperne i Dragten er her kun svage, hvide Punkter; Kalotten er næsten forsvunden. Underskriften lyder: *Thomas Bartholinvs, Casp. Fil. D. med. et anatom. in academ. Hafniensi profess. regius. Ætatis 39 A° 1655. Carl. van Mander pinxit. Jacob van Meurs sculpsit.*

Højde 12 cm., Bredder 9,4 cm. *Strunk* Nr. 169. Her Fig. 6.

Anvendt i »*Anatomia reformata*» (Haag 1655) foran Side 1.

Nr. 2 m. Kobberstik. Nøjagtig Kopi efter Nr. 2 l, men kendelig blandt andet derved, at Grunden her mangler de fleste af de fine smaa Tværstreger i Kvadreringen, som 2 l har.

Højde 12,2 cm., Bredder 9,4 cm. Ikke hos *Strunk*.

Anvendt i »*Anatomia reformata*» (Leyden og Rotterdam 1669) bag paa det trykte Titelblad.

Nr. 2 n. Ringe Kopi efter Nr. 2 l, afskaaret nedenfor Skuldrene, Grunden vandret skraveret. Underskrift: *Thomas Bartholinus Medicinæ Prof. Hafniens.*

Højde 7,3 cm., Bredder 4,3 cm.

Anvendt i *Paulli Freheri*: »*Theatrum virorum eruditione clarorum* (Nürnberg 1688) pag. 1380.

Nr. 2 o. Kobberstik. Omkring et Bord, hvorpaa et Kadaver med aabnet Bughule, ses Anatomierne *Joh. Casserio, Vesting, Simon Paulli, Joh. Riolan* og *Th. Bartholin* siddende. Længst tilvenstre i Forgrunden *Th. Bartholin*, vendt mod højre. Kopi efter 2 a.

Højde 18 cm, Bredder 14,7 cm. Ikke hos *Strunk*.

Anvendt som Titelblad til *Casseri* Anatomische Taflen, ved *Simon Paulli* (Frankfurt a/M 1656).

Nr. 3. Kobberstik. Brystbillede tilvenstre. Kalot. Langt Haar, skilt i Midten. Lille, hængende Overskæg; Fipskæg. Linkrave, som er bredere ved Skuldrene end foran; Kvaster. Mørk Dragt. Billedet er ovalt indrammet af Laurbærgrene. Nedenfor fliget Skriftbaand, hvorpaa: *Th. Bartholini*. Omkring hans Billede foroven ovale Laurbærkranse, hvori Billeder af *H. Fviren, O. Worm, Th. Finck, C. Bartholin, Sim. Paulli* og *I. Rhodius*. Nedenfor en Kiste, flankeret af to Piller. Paa dens Laag: *Cista Medica Hafniensis*. Nederst i Kartouche Bogtrykkernavn og Aar (1662), samt Signaturen *Alb. Haelwech sculp.*

Højde 13,2 cm., Bredder 7,7 cm. *Strunk* Nr. 174. Her Fig. 7.

Anvendt som Titeltavle til »*Cista Medica*» (København 1662).

Nr. 4 a. Kobberstik. Brystbillede tilhøjre. Kalot; langt Haar, skilt i Midten. Overskæget er lidt opadbojet; Fipskæg. Mørk Dragt. Linnedkrave, som er længere foran end paa Skuldrene. Billedet flankeres af to Klipper, hvorpaa der sidder to nøgne Kvinder, fra hvis Bryster Mælken strømmer; de holder over hans Hoved en Laurbærkrans med: *Th. Bartholini*. Paa Klipperne ses Vandaarer, Træer, en Ugle, Faar, Ræv, Ko; i Forgrunden Bølger med Havmand og Havfrue. Foroven paa Skriftbaand »*Vasa Lactea et Lymphatica*». Nederst Forlagsangivelse og: *Thelott sc.*

Højde 14,5 cm., Bredder 8,6 cm. *Strunk* Nr. 170. Her Fig. 8.

Anvendt foran Titelbladet til »*Opuscula nova*» (København 1670).

Nr. 4 b. Kobberstik. Kopi efter Portrætet paa 4 a; dog er det forøget lidt til Siderne (vide Ærmer) og nedefter (flere Knapper). Oval. Grunden er smaaat kvadreret. Under Ovalen staar med Skrifveskrift: *Thomas Bartholinus D. der Arzneykunde geb. am 20 Octob. 1616, gest. am 4 Decemb. 1680.*

Højde 14,2 cm., Bredder 11,4 cm. Ikke hos *Strunk*.

Nr. 5 a. Kobberstik. Brystbillede tilvenstre. Langt Haar, skilt i Midten. Tyndt lille Overskæg; lille Fip. Mørk Dragt med Knapper. Let opkrøllet

Linkrave, som er meget bredere fortil end paa Skulderen; to Kvaster. Indfattet i profileret Oval, som atter hviler paa en Konsol, der har Navnepladen: Thomas Bartholinus A. C. CIO. IO. C. L. XXI. (c: 1671) Ætat. LVI. (c: 56). Derunder Signaturen: *Henr. Dilmer pinx G. Appelmänn sculp.*

Højde 15, Bredde 10 cm. *Strunk* Nr. 171. Her Fig. 9.

Anvendt foran Side 11: »Anatome quartum renovata« (begge Udgaver fra 1673, Leyden) og i »Anatome quintum renovata« (Leyden 1686); ved den sidste Anvendelse er Pladen dog overarbejdet, saaledes at Panden her er tegnet med vandrette Streger, medens den i 1673 havde skraa Streger.

Nr. 5 b. Kobberstik. Kopi efter 5 a, men grovere og usikrere. Øverst paa Konsollen staar Signaturen: *P. Pinchard f.*

Højde 15,1, Bredde 10,3 cm. Omtales af *Strunk* under Nr. 171.

Anvendt foran Side 1 i »Anatome quartum renovata« (Lyon — ikke som *Strunk*: Leyden — 1677 og 1684).

Nr. 5 c. Kobberstik. Kopi efter 5 a, men vendt tilhøjre og i større Format. I Stedet for Konsol Skriftbaand: Thomas Bartholinus A. C. MDCLXVII (1677) Ætat. LVI (56). Nederst signeret: *H. J. Schollenberger scul.*

Højde 17,8, Bredde 14,5. *Strunk* Nr. 173.

Anvendelse i Bog ukendt.

Nr. 5 d. Kobberstik. Kopi efter 5 a, men tilhøjre. Indskriften lyder: Thomas Bartholinus Medicinæ professor Hafniensis. Underst en udsleben Signatur; maaske *G. Appelmänn sculp.*

Højde 14,7. Bredde 9,8. *Strunk* Nr. 172.

Nr. 6 a. Maleri. Knæstykke tilhøjre. Langt, brunt Haar. Graalige Øjne. Lille, tyndt, mørkt Overskæg; ganske lille Fip. Stivet, let opkrøllet Krave, meget bredere foran end ved Skuldrene. Sort Dragt med Guldknapper og Snorebesætning. Ærmer til Albuen, Skjortearmer med Manchetter. Bartholin staar ved et rødtbetrukket Bord og blader i en Bog. Tilhøjre en Søjle, tilvenstre et blaa Draperi. Reol med Bøger og Manuskripter. — Formentlig en samtidig Kopi efter *H. Dilmar*.

Højde 100 cm., Bredde 70 cm. Her Titelbillede.

Billedet omtales første Gang 1690 i Kunstkammerprotokollen fra nævnte Aar; det hang da i Modelkammeret. 1813 førtes det til Frederiksborg; efter Branden 1859 bragtes det til Rosenborg, men afgaves derfra til det genopførte Frederiksborg 1893 i Følge kongelig Resolution. Der findes det endnu (Inventar Nr. 733).

Nr. 6 b. Maleri. Brystbillede. Kopi efter foregaaende, udført i Slutningen af 18. Aarhundrede til Grev *Otto Thott*.

Højde 77, Bredde 61,5 cm.

Billedet tilhører Baroniet Gaunø (dets Katalog Nr. 307).

Nr. 6 c. Litografi. Brystbillede, udført c. 1870 efter Nr. 6 a, mærket *Em. Bæventzen* og Co.

Højde 14,5, Bredde 12,5 cm. Ikke hos *Strunk*.

Nr. 6 d. Fototypi efter Nr. 6 a. Knæstykke. Udført i Holland efter et Fotografi af *V. Poulsen*.

Højde 17,3, Bredde 10,3 cm.

Anvendt til *Thomæ Bartholini: Vasa lymphatica* edited . . . by *V. Maars* (Copenhagen MCMXVI). Gengivelser efter Nr. 6 a findes flere Steder saavel for Hovedets som for hele Billedets vedkommende; men kun i Ætsning.

Ovenstaaende Fortegnelse over de hidtil kendte Billeder af *Bartholin* kan muligt suppleres med Oplysninger om Aftryks Forekomst i andre Udgaver end de nævnte; thi ikke alle Udgaver har været til Raadighed, og enkelte Bøger kun i makuleret Tilstand. Samme Arabertal i Fortegnelsen betegner, at Billederne henhører under samme Type, d. v. s. direkte eller indirekte gaar tilbage til samme Maleri eller Tegning. Tilhøjre og tilvenstre betyder tilhøjre og tilvenstre for Beskueren. — Maalene er tagne fra Stikrand til Stikrand uden Underskriften, naar den staar for sig. Findes ingen Stikrand, maales der fra de yderste Punkter af Portrætet eller dets Ramme.

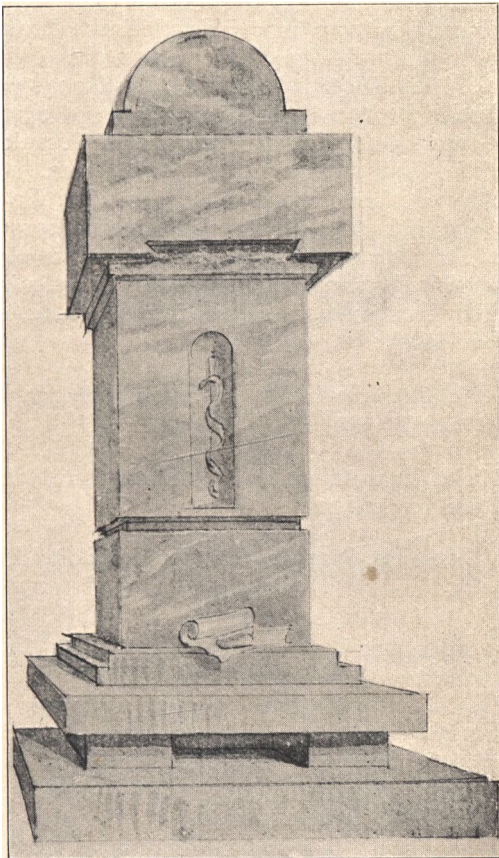

Fig. 10.

Thomas Bartholin som Digter.

Af O. Andrup.

At en saa fremstaaende Lærd fra Polyhistorernes Tidsalder, som *Thomas Bartholin*, var inde i den latinske Prosodi, vil ikke kunde undre nogen. Talrige Monumenter fra Tiden er ogsaa smykkede med hans »elegante« latinske Distika; specielt overfor Kongehuset forsømte han ingensinde at lægge sin Dygtighed i den latinske Digtning for Dagen. Naar *Haelwegh* saaledes udsendte de monumentale Stik af Kongen og Dronningen, blev det *Bartholin*, som skrev de berømmende Vers derunder. Da *Frederik III* lod sig lave det bekendte Skelet af Elfenben, sørgede *Bartholin* for, at Skabet, som gemte det, smykkedes med en Række af hans Vers i Elfenbensindlægning. Hans overdrevne Smigreri overfor Kongehuset kunde endog give sig saadanne Udslag, som i Verset til det nye Bibliothek:

Aurea librorum titulis hic pulpita splendent,
sed magis hoc Domino Bibliotheca nitet.

Eller hvad skal man mene om følgende karakteristiske Overskrift til et Distikon fra 1661:

De lacteis thoracis imperante Friderico III in homine inventis.

Som den Verdensmand, *Bartholin* var, brugte han ogsaa sin Pen til at vinde sig Venner blandt Tidens Stormænd. Allerede under Opholdet i Padua stemte han sin Lyre for at prise hin *Grimaldi*, der ægtede en *Gonzaga*. Her i Landet spredtes talrige Vers rundt med Hyldest til de *Braher* og *Rosenkrantz*, *Thotter* og *Reedtz*, specielt opvartede han stadig de danske Diplomater med Ærevers. Enkelte Gange kan han da have en morsom Idé, som naar han besynger de danske ædle Fugle: *Cort Adeler*, *Offe Skade*, *Otte Krag* o. s. v. At *Peder Schumacher* allerede tidligt har været Genstand for hans Opmærksomhed, er en Selvfølge.

En tredie Gruppe Digte er viet hans mange Slægtninge af det *Fincke-Bartholin-Worm*'ske Hus, Hyldestdigte og Gratulationsvers, Trøstebreve og videnskabelige Komplimenter. Vennen *Ole Worm*

fejredes naturligvis særligt. Under *Haelwegh's* Stik af ham skrev *Bartholin* et rosende Vers og til det store Familiebillede, som nu findes i Nationalmuseet, digtede han følgende Distikon, som endnu er paamalet Maleriet [gengivet Danske malede Portræter, IX, 256, dog med fejlagtig læst Inskription]:

Fæcundos Wormii thalamos hac cerne tabella
ingenii sobolem, si cupis, orbis habet. 1649.

Ogsaa de andre Mænd af Kredsen fejredes ved passende Lejligheder; ja han forfattede endog adskillige Gravskrifter over sig selv; desværre blev de ødelagte ved Frue Kirkes Brand 1728.

Sit Ry som duelig latinsk Digter vilde *Bartholin* nu underbygge, idet han 1669 udgav sine samlede Digte, betegnende nok er det til Kongen, at *Bartholin* »subjectissime carminum libros et omnia sua consecrat«.

Eftertiden har ikke kunnet indrømme ham det Digterry, Samtiden skænkede ham. I en fast utrolig Grad er Versene blottede for enhver naturlig og poetisk Tanke; alt gaar ud paa at finde en elegant Pointe, desværre minder denne dog som Regel mest om en daarlig Brander. Man vil faa Indtrykket deraf gennem de 5—6 danske Digte som findes i denne Samling.

Da *Ole Worm* døde, forfattede *Bartholin* et med Runer skrevet Sørgedigt over ham; det lyder saalunde:

Andre Orme terer Steen,
Denne Worm holt Runa reen.
Den os haffver giffvet Liif
Ligger udi Jorden stiiff.
Med ham gik vor Klarhed bort,
Runa sørger og er sort. — (Hafn. 1655).

For at faa Ordspillet Worm—Orm tager *Bartholin* ikke i Betragtning at lade »Orme tære Steen«.

Et andet Eksempel paa hans udspekulerede »Aandrigheder« er følgende Vers til Edda-Udgiveren *Resen*, hvor Pointen bygges paa, at Bogstaverne i *Resen's* Navn kan omsættes til Sener.

Edda søgte Hielp hos Venner
Styrcke for den svage Krop.
Hafd' ey Resen tilsat Sener
aldrig hafd' hun reist sig op.

Selv i Trøstedigte ofrer han til Tidens kunstlede Smag. Biskop *Hans Svane's* Enke faar saaledes et Digt, der begynder med følgende Vers:

»Maria slipper ud
den beste Fugl aff Haand« (3: Svane).

Eller man tage Begravelsesdigtet over de to lærde Damer *Lisbeth* og *Birgitte Thott*, som stadig havde staaet paa en fortrolig Fod med *Bartholin*:

Her ligger Totter ædelfuld /
 som Dyden at erlange /
 foracted baade Sølf oc Guld
 Forstand i Sindet fange.
 De ginge ey paa Verdens Fod /
 Lod sig med Vissdom nøye
 Høy Byrd oc Adels gammel Blod
 Hos Dyden vilde føye
 — — — — —
 Nu tænckte Clotho med sin Tot /
 for dem U-ræ at spinde /
 De gaar dog fast / Døden for Spot /
 oc deris Øndsk vel finde. — (Hafniæ. 1664).

Kun én Gang spores der lidt af det følte Sving over *Bartholin's* knudrede danske Strofer, og det er i Hyldingsverset til Biskop *E. Pontoppidan*, da han udgav den første danske Gramatik; men netop dette Digt viser tydeligt, hvor langt *Bartholin* egentlig var fra at være det, Nutiden forstaar ved Benævnelsen Digter.

Verset lyder:

At tale ræt med Dansken Mund /
 med Dansken Pen at skriffve /
 os alle nu med visse Grund
 den lærde Mand vil giffve.
 Det gamle Maal omskiffte vi
 oc bruge Noder mange /
 Vor Tunge fløjer langt fra By /
 vil fremmed Affver fange.
 Mand lidet acter Danske Sprog /
 Paa Moden man nu taler.
 Med Spise / Tunge / Klæder og
 Enhver for andre praler.
 Sterck-Oddr er med Døden hen
 Forglemt / oc træt at schiele /
 men kommer hand til Liffv' igien
 ded gamle Maal vill gielde.
 Tack haffve da dend Danne-Mand /
 Som os vort Sprog vil lære /
 saa lenge Beltthen øser Vand
 De Danske hannem ære. — (Hafn. 1668).

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI. KØBEN.